

Kultur- og likestillingsdepartementet

Høringsuttalelse til NOU 2024: 8 Likestillingens neste steg – Mannsutvalgets utredning

Ref.: 24/2192

Det vises til departementets brev av 31. mai 2024 og NOU 2024: 8 Likestillingens neste steg.

Reform – ressursenter for menn driver hjelpetilbud for menn i vanskelige livssituasjoner, samler inn og formidler kunnskap om gutter og menn, og er en pådriver for et mannsperspektiv i likestillingspolitikken. Reform er en privat og uavhengig stiftelse som mottar grunnfinansiering fra staten.

Vi vil kommentere Mannsutvalgets utredning i følgende punkter:

1. Mannsutvalget og den likestillingspolitiske situasjonen
2. Utvalgets mandat, utredningens innretning mm.
3. Kommentarer til et par enkeltemner
4. Mannsutvalgets forslag til tiltak
5. Avsluttende kommentar

1. Mannsutvalget og den likestillingspolitiske situasjonen

Det er viktig å sette Mannsutvalgets utredning inn i en historisk og politisk kontekst. Reform har fulgt og deltatt i likestillingsdebatten i Norge i flere tiår. Vi anser det politiske grepet med å nedsette et mannsutvalg som noe kvalitativt nytt, som i seg selv har løftet ideen om å inkludere gutter og menns plass i likestillingen.

Det vises ofte til at Mannsutvalget etterfølger Mannsrolleutvalget i 1993, og Mannspanelet i 2007. Dette er også riktig. Begge disse utvalgene, og særlig Mannsrolleutvalget, har hatt stor betydning for gutter, menn og samfunnet, både i kraft av sitt arbeid med å samle forskning og kunnskap og gjennom forslag til endringer – som i sin tur til en viss grad er blitt fulgt opp. Det mest kjente eksemplet på vellykkete og samfunnsendrende tiltak er innføringen av fedrekvoten i foreldrepengeordningen. Også ideen om kvinnelig verneplikt fantes i Mannsrolleutvalgets utredning. Det gjorde for øvrig også forslaget om å etablere et eget senter for arbeid med menn og likestilling, altså Reform – ressursenter for menn. Med det

markerte det politiske Norge at: «Vi ønsker å trekke gutter og menn med i likestillingsarbeidet.»

Mannsutvalget representerer likevel noe nytt. For første gang er det foretatt en helhetlig likestillingsgjennomgang med utgangspunkt i gutter og menns *egen* situasjon. Det er også nytt når Mannsutvalgets gjennomgang koples til sentrale innsikter i forskjellen *mellom menn*. Utvalget synliggjør på en svært god måte at det må anerkjennes at det ofte er en mye større forskjell mellom menn med høy og lav inntekt og utdanning, enn forskjellen som finnes mellom kvinner og menn som grupper. Det gir langt mindre mening å sammenlikne menn og kvinners gjennomsnittlige inntekt, levealder og grad av barnløshet, enn å se på hvordan disse indikatorene for «gode liv» fordeler seg kjønnsmessig når sosial ulikhet trekkes inn. Vi vil da oppdage at noen menns gode inntekter, lange levealdre og vellykkete familieetableringer, får skygge for det relativt store antallet menn som skårer særlig lavt på de samme indikatorene (og en rekke andre). Mannsutvalgets gode og grundige utredning viser også at forskjellene mellom kvinner med høy og lav inntekt og utdanning er langt mindre enn de er blant menn.

Mannsutvalgets utredning bestreber seg på å se ulike diskrimineringsgrunnlag i sammenheng. Noe av dette fungerer godt. Vi opplever at betydningen av sosial ulikhet for menn er godt innarbeidet i teksten. Hvor viktig dette er, illustreres av avsnittet over. På andre områder begrenser utvalgets ønske om å inkludere minoriteters stilling seg til mer eller mindre opprømsing. Omtalen av blant annet skeive, urfolk, nasjonale minoriteter, etniske minoriteter og mennesker med funksjonshemninger går i liten grad i dybden. Noen av disse innvendingene omtaler vi nærmere senere i dette høringssvaret.

Mannsutvalget har foretatt systematiske dypdykk i en rekke temaer som omhandler gutter og menns konkrete liv i Norge. Fra dette utledes en rekke målrettede forslag til tiltak; noen mindre, andre større. Til sammen peker tiltakene mot en mer integrert likestillingspolitikk, der gutter og menn ikke lenger tildeles «observatørstatus» i likestillingen, men plasseres som aktive interessenter, med egne behov for tiltak. Slik sett bærer Mannsutvalgets utredning sitt navn med rette: dette arbeidet peker mot «Likestillingens neste steg».

Likestillingen er også gutter og menns problem

Reform har registrert at enkelte stemmer har kritisert Mannsutvalgets likestillingsdefinisjon. Disse hevder at gutter og menn riktignok har problemer, men at dette ikke kan kalles likestillingsproblemer. Synet innebærer at gutter og menns posisjon i likestillingspolitikken er tilsvarende mindre relevant. Vi opplever denne kritikken som feilaktig og lite fruktbar.

For det første opererer Mannsutvalget med den samme likestillingsdefinisjon som ble brukt av Likestillingsutvalget i 2011-12 (Skjeieutvalget) og UngIDag-utvalget i 2019. Når utvalget undersøker gutter og menns likestillingsutfordringer og diskuterer disse, er det en

forholdsvis ny foreteelse. Mens feminismen og kvinnekampen har en flere hundre år lang historie, er historien om arbeidet mot de hindringene menn møter som kjønn mye kortere, og vil måtte bygge på et annet grunnlag enn kvinnekampen. Å kreve en stringent og enkel forståelse av «menns likestillingsutfordringer» framstår like urimelig som å avkreve en slik forenklet forståelse av feminisme og kvinnekamp.

I motsetning til hva enkelte kritikere kan synes å mene vil også (manglende) likestilling i en helt direkte betydning være gutter og menns problem. Et slikt problem oppstår når menn utsettes for grov og gjentatt partnervold. Menn vil da møte de samme strukturelle problemene som kvinnekampen har jobbet for å synliggjøre når det gjelder voldsutsatte kvinner. Samtidig er det mange menn i en slik situasjon som opplever mistro fordi de har «feil» kjønn. Det er færre menn enn kvinner som rammes av slik vold, og i en del tilfeller er menn også voldsutøvere mot andre menn. Det ekskluderer likevel ikke volden menn utsettes fra å være et likestillingsproblem.

Et annet av menns problemer som vi mener kan og bør ses som et likestillingsproblem, er menns kortere levealder og overdødelighet gjennom livsløpet. Dette må ses som tegn på manglende strukturell likestilling, og et likestillingsproblem som særlig rammer menn med lav inntekt. Ettersom det er velferdsstatens oppgave å fremme helse og livskvalitet for sine innbyggere, mener Reform det er urimelig å ekskludere denne kjønns- og klassemessige forskjellen fra likestillingspolitikken, slik Norske Kvinners Sanitetsforening gjør i sin høringsuttalelse, med henvisning til ren biologi:

«Noen av forskjellene det vises til er betinget i fysiologi; som at menn lever kortere enn kvinner. Det gjelder ikke bare menn, men flertallet av pattedyr har det samme mønsteret. I alle land i verden er det forskjell i levealder mellom kjønn – det er universelt. Om vi ser internasjonalt viser statistikkene at norske menn, ifølge FHI's folkehelse rapport, er på fjerde plass globalt i forventet levealder, mens norske kvinner er på åttende plass. Dermed er argumentet snudd på hodet; sammenliknet med andre land kommer norske menn bedre ut når det gjelder levealder enn norske kvinner. Ulikheter i levealder knyttet til sosial ulikhet er kanskje mer relevant enn kjønn i et diskrimineringsperspektiv.»

Et tredje område der (manglende) likestilling er et problem for menn er på hva slags måte menn møtes som omsorgspersoner i arbeidslivet. Det er etter hvert utviklet en ganske god forståelse for at kvinner med små barn har behov for å få sin arbeidshverdag tilpasset, slik at de kan fungere som gode arbeidstakere og gode omsorgspersoner på hjemmebane samtidig. Til tross for fedres økte del av hus- og omsorgsarbeidet møtes de på langt nær med den samme forståelsen. I mannsdominerte næringer er det ofte lite forståelse for menns behov for å være omsorgspersoner. Mens kvinner på arbeidsplasser ofte møter motstand fordi de er mødre og har omsorgsoppgaver, er det et tilsvarende likestillingsproblem at menn ofte

overses som omsorgspersoner på arbeidsplassen, og undervurderes som brukere av virksomhetenes tiltak for balanse mellom arbeids- og familieliv.

Et fjerde problem for dem som mener at menn ikke har likestillingsutfordringer, er en del gutters lavere prestasjonsnivå i grunnskolen. Siden det særlig er gutter med foreldre med kortere utdanning som har gjort det dårlig, har dette problemet blitt avvist som et kjønnslikestillingsproblem. Denne argumentasjonen hopper bukk over at det nettopp er kombinasjonen av det å tilhøre mannekjønnen og samtidig ha et lavere sosioøkonomisk utgangspunkt, som gjør dette til et særlig stort problem - og et likestillingsproblem.

Regjeringen skal ha stor takk for å ha våget å nedsette Mannsutvalget, og for å velge å stå opp for en i internasjonal sammenheng unik politikk for å videreutvikle Norge, der gutter og menn tenkes aktivt inn i likestillingspolitikken.

2. Utvalgets mandat, utredningens innretning mm.

At regjeringen nedsatte Mannsutvalget i 2022, med oppdraget å ta tak i gutter og menns likestillingsutfordringer, er ikke noen selvfølge. Vi skal ikke lengre enn til Sverige for å finne et likestillingspolitisk klima der det å gjøre noe tilsvarende, ville bli oppfattet som illegitimt - med mindre målet skulle være å fremme jenters og kvinners situasjon.

Det er i så måte interessant at forfatteren av den bestselgende boka «On Boys and Men», Richard Reeves, på et møte i regi av Mannsutvalget i 2023 sa rett ut at han ikke kunne se for seg noe annet land i verden i dag, som faktisk kunne ha nedsatt et mannsutvalg. Alle andre steder enn i Norge, hevdet Reeves, ville noe slikt enten bli sett som uttrykk for en fortsatt kjønnskamp for kvinner der gutter og menn nok en gang ble utelatt, eller - og kanskje mer relevant i mange land vi vanligvis liker å sammenlikne oss med i dag – så ville et mannsutvalg ville bli lest av kvinnebevegelsen som et dypt reaksjonært forsøk på å slå tilbake kvinners oppnådde rettigheter, som en del av en ren mannsrettighetstankegang.

I Norge er det derimot mulig å både nedsette og fullføre et arbeid, uten at det blir tillagt andre motiver enn å gjøre det som står i utvalgets mandat: Å undersøke situasjonen til og foreslå tiltak for gutter og menn for i større grad få dem inn i likestillingspolitikken. Mannsutvalget selv er nøye med og etter vårt syn gode på, å understreke at arbeidet er en videreføring av arbeidet for kvinners likestilling til å gjelde flere grupper, men med uttalt intensjon å ikke gjøre dette på bekostning av kvinner. Som utvalget selv også sier er arbeidet for likestilling i stor grad ikke et nullsumspill, et slikt arbeid er til fordel for alle som omfattes av det:

«Mannsutvalget legger til grunn at menn og kvinner møter ulike likestillingsutfordringer og at det er mulig for likestillingspolitikken å favne

likestillingsutfordringer for alle kjønn – uten at det går på bekostning av de framskrittene som allerede er oppnådd. I Norge er det høy oppslutning om likestilling og et sterkt sivilsamfunn. Slik Mannsutvalget ser det, er dette et godt utgangspunkt for et åpent offentlig ordskifte om menns plass i likestillingen. Større oppmerksomhet om gutter og menns likestillingsutfordringer vil styrke likestillingspolitikken, ikke svekke den.» (Fra utredningens sammendrag)

Mannsutvalget ble nedsatt som et såkalt erfaringsutvalg, sammensatt av representanter fra en rekke miljøer, og med både kvinner, menn og ikke-binære i utvalget. Det er kjent at Mannsutvalget opprinnelig var tenkt sammensatt av bare menn. Dette ville være i likhet med tidligere utvalg (Mannsrolleutvalget og Mannspanelet). Reform markerte seg offentlig mot dette, med begrunnelse i at utvalget nettopp burde speile et så stort mangfold av det norske samfunnet som mulig. Vi pekte også på at et utvalg av menn lettere ville kunne bli avfeid som ubalansert, og ikke ha samme mulighet til å få politisk gjennomslag som et utvalg bestående av alle kjønn. Departementet hørte på kritikken. Det er vi glade for. Vi tror dette også er svært viktig for at resultatet er blitt så godt og nyansert som det faktisk er blitt.

Selve Mannsutvalgets mandat innebærer et kvalitativt skifte i likestillingspolitikken. Det er ikke nytt at gutter og menn har likestillingsutfordringer og interesser i likestillingspolitikken. Det nye er at regjeringen ber om og får konkrete forslag til politiske tiltak med denne begrunnelsen.

Det er verdt å merke seg at det knapt finnes et eneste likestillingspolitisk tiltak som har vært iverksatt primært med denne begrunnelsen. Unntakene er spredde tiltak om gutter og lesning, og en handlingsplan for flere menn i barnehagene. Historien til fedrekvoten, som ofte blir framholdt som et rent mannsrettet likestillingstiltak, viser at dette like mye ble en realitet som et politisk grep for å fremme kvinners yrkesdeltakelse – noe det også har hatt suksess som.

Når vi ser på tiltakene som Mannsutvalget foreslår er de likevel mer en forlengelse og utdyping av den eksisterende likestillingspolitikken, enn en ny retning eller en alternativ måte å tenke på. Reform mener også dette nå er en riktig måte å utvikle likestillingspolitikken på. Det er et kvalitetstegn for det norske samfunnet at Mannsutvalget i realiteten peker på problemer og oppgaver som må løses, for å videreutvikle velferdsstaten slik at den omfatter alle.

Utvalgsmedlemmenes rolle

Når det gjelder Mannsutvalgets sammensetning, ser Reform verdien av et bredt, erfaringsbasert utvalg. Det er samtidig et par problemer med en slik sammensetning. Når utvalget f.eks hadde representanter med en annen etnisk bakgrunn enn som norsk, eller utvalgsmedlemmer som var skeive, representerte urfolk eller var funksjonshemmet, så kan

dette utlegges som at disse minoritetene var «representert» i utvalget. Utvalgets rapport vil også lett bli lest slik. Imidlertid er det grunnleggende problematisk å forvente at personer som ikke har en interessepolitisk oppgave eller jobb som grunnlag for sin deltakelse i et utvalg som dette, skal representere og være talerør for sitt grunnlag inn i et utvalgsarbeid.

Reform mener dette er urettferdig mot utvalgsmedlemmene det er snakk om, som lett blir oppfattet som gisler for en utredning der minoritetsperspektivet ofte mangler eller er ufullstendig.

Mangel på mannsfaglig kompetanse

På særlig ett område mener Reform at Mannsutvalget var sammensatt med en klar mangel. Tre av utvalgets medlemmer hadde klar yrkesmessig, kjønnsfaglig kompetanse (Are Saastad, Liza Reisel og Camilla Stoltenberg).

Det forundrer oss likevel at det ikke inngikk personer med *kompetanse på mannsforskning* i utvalget. Internasjonalt har Norge ledet an innen forskningen på gutter og menn, og vi tror utvalget kunne nytt godt av å ha minst ett medlem med forskningskompetanse på selve fagområdet utvalget skulle undersøke. Vi ser samtidig at et forskningstungt utvalg ville kunne gjøre arbeidet mindre tilgjengelig enn slik resultatet er blitt.

3. Kommentarer til et par enkeltemner

Mannsutvalget ble gitt i oppgave å svare på et meget bredt mandat, spesielt med tanke på at utvalget også skulle utrede gutter og menns likestillingsutfordringer i et interseksjonelt perspektiv (altså et perspektiv der ulike diskrimineringsgrunnlag ses i sammenheng). Reform vil i stor grad mene at utvalget har klart å gi et godt helhetsbilde. På enkelte områder savnes det likevel en mer detaljerte analyse.

Slik sett synliggjør Mannsutvalgets utredning områder der det er behov for et fortsettende arbeid. Dette både kan og bør være viktige oppgaver for interesseorganisasjoner, departementer, fagdirektorater og forskningsmiljøer å ta tak i. Som et nasjonalt senter som jobber praktisk for å fremme gutter og menn i likestillingspolitikken ser vi i Reform at vi selv har en viktig rolle i dette arbeidet – et arbeid vi selvsagt bidrar til, dersom vi har ressurser til det.

Vi vil her peke på to temaområder der vi ser det kunne vært nyttig med mer detaljerte analyser for økt kunnskap om gutter og menns likestillingsutfordringer. Andre høringsinstanser vil sikker kunne peke på andre områder der det er tilsvarende behov for ytterligere kunnskap.

Menn og utenforskap

Mannsutvalget har valgt å vie et helt kapittel til utenforskap. Reform støtter dette valget. Mange av problemene som særlig marginaliserte menn møter i samfunnet, leder til utenforskap – både opplevd og reelt påført. Hittil har utenforskap ikke blitt behandlet som et likestillingsproblem. Det er derfor bra at Mannsutvalget har valgt å beskrive dette som et eget område, der det er behov for samfunnets interesse og tiltak til forbedringer.

Vi støtter det utvalget skriver om rus, aggresjon og vold som uttrykk for uhelse. Utvalgets forklaring på hvordan psykisk uhelse kan manifestere seg gjennom rus, aggresjon eller vold hos gutter og menn er grundig og god. Denne forståelsesrammen er viktig for å kunne utvikle effektive tiltak.

Utredningen har også et positivt fokus på forebygging av utenforskap, og på hvordan man kan skape fellesskap for gutter og menn. Dette er avgjørende for å bekjempe marginalisering på sikt.

Samtidig er det områder vi mener er for lite utførlig beskrevet i utenforskapskapittelet, eller som mangler. Vi tar her for oss noen av disse.

1. *Sosiale relasjoner og utenforskap*: Vi savner et tydeligere fokus på sosiale relasjoner som en viktig faktor for å motvirke utenforskap. Mange gutter og menn mangler meningsfulle sosiale relasjoner, og dette kan bidra til isolasjon og marginalisering. Det ville vært ønskelig med en mer inngående analyse av hvordan sosiale relasjoner påvirker gutter og menns utenforskap.

2. *Fragmentert behandling av utenforskap*: Utvalgets behandling av tematikken utenforskap oppleves til tider som fragmentert og oppstykket. Det er mange gode intensjoner, men utredningen gaper over for mange temaer uten å gi dybde til årsakene bak utenforskapene. Blant temaene vi hadde ønsker oss en grundigere behandling av, er minoritetsungdoms utsatthet for "tilfeldige" kontroller av politiet, som har stor betydning for denne gruppens opplevelse av utenforskap.

3. *Arbeid og identitet*: Sammenhengen mellom arbeid og identitet for menn er behandlet flere steder i utredningen, blant annet i kapittelet om fritid. Vi savner likevel en mer omfattende diskusjon av hvordan utenforskap i arbeidslivet påvirker gutter og menn, deres følelse av tilhørighet og tap av identitet. En studie fra Velferdsforskningsinstituttet NOVA viser at arbeidsledighet er spesielt helseskadelig for menn. Studien peker på at menn kan ha høyere terskel for å oppsøke hjelp og kan oppleve arbeidsledighet som mer stigmatiserende enn kvinner.

4. *Omtalen av incels*: Gruppen incels er kortfattet omtalt i kapittelet om utenforskap. Dette oppleves noe malplassert. Gruppen er relativt liten, og kunne med fordel i stedet vært inkludert under en bredere gjennomgang av internettkultur og veier inn til ekstreme miljøer og holdninger via den såkalte "mannosfæren". Vi tror dette ville gitt et mer helhetlig bilde av fenomenet.

5. *Straffer for menn*: Utvalget har ikke tatt opp forskjeller i hvordan menn og kvinner straffes for samme type lovbrudd. Vi vet det er indikasjoner på at menn straffes hardere, og dette er et tema som fortjener mer oppmerksomhet.

6. *Forklaring på statistikk*: Enkelte statistikker, som at flere gutter og menn opplever at ytringsfriheten i Norge er begrenset sammenlignet med kvinner, mangler en analyse i utredningen. En dypere forståelse av hva som ligger bak denne opplevelsen ville vært verdifullt for å utvikle treffsikre tiltak.

7. *Diskriminering av menn med minoritetsbakgrunn*: Vi setter stor pris på at fordommer mot minoritetsungdom er tatt med som et sentralt punkt i utredningen. Dette er en viktig problemstilling som må få ytterligere oppmerksomhet. Utredningen beskriver etter vårt syn likevel ikke godt nok at menn med synlig minoritetsbakgrunn er mer utsatt for diskriminering i arbeidslivet, og hvordan det å være mann og tilhøre en etnisk minoritet øker sårbarheten for utenforskap. Forskning viser at menn og gutter med antatt synlig minoritetsbakgrunn ofte blir møtt med fordommer, særlig i arbeidslivet.

Menn med funksjonsnedsettelse

Som tidligere nevnt, er det positivt at Mannsutvalget eksplisitt tar for seg situasjonen til menn med ulike minoritetsskap. Reform støtter utvalgets aktive tilnærming til kryssende diskriminering (interseksjonalitet), og er glad for at dette også til en viss grad vurderes i et kjønnsperspektiv. Det kan ikke forventes at et erfaringsutvalg kan representere og være talerør for alle minoriteter. Mangelen på disse perspektivene, og hva de betyr for gutter og menn, hefter likevel ved Mannsutvalgets utredning.

Et eksempel på dette er at vi ikke kan se at nasjonale minoriteter i Norge er omtalt annet enn i rene oppramsinger et par steder i teksten, samt i enkelte kildehenvisninger. Det betyr selvsagt ikke at det ikke er spesifikke likestillingsutfordringer for menn i disse minoritetsgruppene, som storsamfunnet plikter å ta på større alvor.

Et annet område der vi ser at Mannsutvalget kommer til kort, er i omtalen av menn med funksjonsnedsettelse, som til tider framstår overfladisk. Vi tar her for oss noen poenger i den forbindelsen.

Menn med funksjonsnedsettelse nevnes sammen med andre diskrimineringsgrunnlag, uten at det går i dybden på de særegne utfordringene denne gruppen står overfor. Tilnærmingen er motivert av et ønske om interseksjonalitet, men resultatet er en bred, lite spesifikk gjennomgang som mangler et reelt kjønnsperspektiv. Forskningen utvalget henviser til, er i mange tilfeller heller ikke kjønnsspesifikk. Dette understreker hvordan personer med funksjonsnedsettelse ofte blir sett på som kjønnsløse i samfunnsdebatten.

Mannsutvalget differensierer ikke mellom ulike typer funksjonsvariasjon, selv om variasjonene innad i gruppen er betydelige. Å betrakte personer med funksjonsnedsettelse som en homogen gruppe uten å skille mellom for eksempel blinde, døve eller personer med bevegelsehemninger, overser de unike utfordringene de ulike gruppene står overfor.

Som Norges Døveforbund påpeker i sitt høringssvar, møter døve og hørselshemmede ikke de samme barrierene som rullestolbrukere. Norges Blindeforbund trekker i sitt høringssvar fram hvordan utdanningsnivået blant menn med funksjonsnedsettelse riktignok er lavt på generell basis, men at dette ikke er tilfelle for svaksynte og blinde. Likevel har gruppen lavere sysselsettingsgrad enn den øvrige befolkningen. Dette illustrerer behovet for mer nyansert forskning som tar hensyn til både kjønn og type funksjonsvariasjon.

Vi støtter også Rådet for personer med funksjonsnedsettelse i Oslo kommune, som peker på behovet for spesifikke tiltak for å styrke likestillings situasjonen til menn med funksjonsnedsettelse. Det er behov for mer kunnskap om hvordan kjønn og funksjonsvariasjon virker sammen, og videre hvordan dette påvirker levekår, utdanning og sysselsetting.

Videre bør tiltak innrettes slik at de adresserer de unike utfordringene menn med ulike typer funksjonsvariasjoner står overfor.

4. Mannsutvalgets forslag til tiltak

Mannsutvalget presenterer 35 forslag til tiltak for å bedre likestillings situasjonen for gutter og menn. Tiltakene er rubrisert under overskriftene «Menn som omsorgspersoner», «Kjønnforskjeller i utdanning og arbeidsliv», «Utsatthet og helse» og «En likestillingspolitikk for alle». Tiltakene er nummererte.

Vi vil i det følgende kommentere en del av forslagene til tiltak i tematisk og kronologisk rekkefølge. Vi tar først for oss forslagene vi støtter og mener er særlig viktige. Deretter omtaler vi et av forslagene vi er uenig i. Til sist tar vi for oss noen tiltak Reform mener mangler i utredningen, eller tiltak vi har forbedringsforslag til.

A) Tiltak Reform støtter og anbefaler at blir tillagt særlig vekt

Under overskriften «Menn som omsorgspersoner», er dette tiltakene Reform vil vektlegge som særlig viktige:

Tiltak 1: Endre foreldrepenge- ordningen og rettigheter i forbindelse med fødsel

Begrunnelse:

Det er etter Reformers syn på høy tid at dagens tredelte foreldrepermisjonsordning, erstattes av en foreldrepengeordning der foreldrene er individuelt likestilt. Mannsutvalget foreslår å endre i foreldrepengeordningen for å gi like rettigheter uavhengig av kjønn, og for å gi flere fedre mulighet til å ta ut mer foreldrepermisjon. Utvalget foreslår også flere grep for å oppnå dette: innføre individuelle rettigheter til foreldrepenger, todeling av permisjonsperioden og utvidelse av foreldrepengeperioden, og rett til to ukers betalt permisjon i forbindelse med fødsel for far/medmor.

Vi støtter utvalgets vurdering, der det heter at menn i praksis ikke har de samme mulighetene til å ta ut permisjon som kvinner. I all hovedsak er det slik at fedre kun tar ut fedrekvoten, mens mødre tar ut fellesperioden i tillegg til ukene avsatt til mor. I praksis betyr dette at fedre får en tredjedel av den betalte foreldrepermisjonen.

Forslaget til tiltak følger i stor grad opp forslagene fra Ellingsætherutvalgets rapport (NOU 2017: 6 Offentlig støtte til barnefamiliene). Det gir i tillegg en viss grad av fleksibilitet til å overføre deler av den individuelle kvoten til medforedler. Når utvalget også foreslår en mindre utvidelse av foreldrepengeperioden, vil argumenter om muligheter til amming ikke har relevans, siden ordningen ikke ved noe tilfelle vil falle dårligere ut for fødeforelderen (mor) enn i dagens ordning.

Reform anser dette tiltaket som et av de aller viktigste fra Mannsutvalget, som ved å innføres vil kunne få vidtrekkende betydning for hele familien og for samfunnet – og også for kvinners posisjon og karrieremuligheter i arbeidslivet.

Tiltak 3: Etablere trepartssamarbeid for bedre arbeid-familie-balanse i mannsdominerte bransjer

Begrunnelse:

Mannsutvalget foreslår at regjeringen tar initiativ til trepartssamarbeid for å få kunnskap om, og finne fram til bedre ordninger for, arbeid-familie-balanse i de største mannsdominerte bransjene i arbeidslivet.

Det er åpenbart at arbeid- og familiebalanse er et tema som så langt er forsømt i det ellers meget virksomme norske trepartssamarbeidet. Vi støtter utvalget som foreslår at temaer som vil være relevante for et eget prosjekt i trepartssamarbeidet blant annet er foreldrepermisjon, arbeidstidstilpasning, tilrettelegging i forbindelse med omsorgsoppgaver, jobbkrav og innretning av lønns- og bonussystemer.

Tiltak 5: Styrke domstolenes mulighet til å idømme delt bosted

Begrunnelse:

Tiltaket tar for seg en av de mest betente kjønnspolitiske konfliktene i Norge, som også påfører svært mange menn og deres barn et mindre fullverdig liv enn de kunne ha hatt.

Reform vil i denne forbindelsen også vise til vår omfattende høringsuttalelse til *Forslag til endringer i barneloven mv. – Likestilt foreldreskap og felles omsorg for barn etter samlivsbrudd*, som hadde frist 8. september i år.

Reform har jevnlig kontakt med menn i krise etter samlivsbrudd og tap av kontakt med barn, og kjenner derfor til hvor problematisk dagens lovverk og praktiseringen av det ofte oppleves. Praksis gjenspeiler ofte ikke den familiepolitiske endringen økt fedredeltakelse har ført til de siste tretti årene, der menn stadig større grad er blitt aktive omsorgsgivere i egne barns liv. Dette er en utvikling som utvilsomt er til barns beste. Vi vil berømme regjeringen som i sitt forslag til ny barnelov foreslår at gifte og samboende i utgangspunktet skal ha delt foreldrefullmakt (tidligere kalt delt bosted), dvs. like stor makt og beslutningsmyndighet over barnet og over barnets beste.

Reform frykter imidlertid at regjeringens forslag vil være lite til hjelp for de foreldrene som i dag ikke enes om delt bosted. Andelen som enes om delt bosted er 56 prosent, og økende, og det er primært de øvrige foreldrene som kan trenge hjelp til å finne en god løsning seg imellom.

Regjeringen foreslår å løsrive omfang av samvær fra det de kaller foreldrefullmakten. Slik situasjonen er i dag skal barna ved avtale om delt bosted bo tilnærmet like mye hos begge foreldrene. Reform anbefaler at en slik norm videreføres. Det vil si at dersom foreldre ved delt foreldremyndighet ikke blir enige om omfang av samvær, skal barnet bo omtrent halvparten av tiden hos hver av foreldrene, alternativt med en 40/60 prosent fordeling. Uten en slik norm vil det som i dag ofte er konflikt mellom foreldrene om «hvem barnet skal bo fast hos» flytte seg. Det nye konfliktområdet vil være «omfang av samvær».

Under overskriften «Kjønnsforskjeller i utdanning og arbeidsliv», framhever vi disse tiltakene som særlig viktige å gjennomføre:

Tiltak 11: Innføre fleksibel skolestart

Begrunnelse:

Mannsutvalget foreslår at muligheten til å starte på skolen ett år tidligere eller senere enn i august det året barnet fyller seks år blir mer tilgjengelig enn i dag. Reform mener dette er et godt tiltak for å bidra til å motvirke de negative effektene av seksårsreformen, som ved sin stadig mindre lekbaserte tilnærming til læring i de laveste skoletrinnene, har de tydeliggjort de dels store forskjellene i utvikling blant gutter og jenter i førskole- og tidlig skolealder. Resultatet er at guttene taper.

Mannsutvalgets vurdering er at fleksibel skolestart er en tilpasning av skolen til elevene, ikke omvendt. Tiltaket kan gi en risiko for økte sosiale forskjeller, fordi det kan være at det hovedsakelig vil være de mest ressurssterke foreldrene som benytter seg av en slik mulighet. Vi er enige med utvalget at dette bør det tas høyde for i utformingen av tiltaket, ved at avgjørelsen om hvilke barn som får anbefalt å utsette skolestart er et samarbeid mellom foreldre, kommunen, barnehagen og skolen, og ved å vurdere en kompensasjonsordning for de foreldrene som vil ha økte utgifter som resultat av et år ekstra i barnehage.

Tiltak 12: Innføre mer praktisk og variert skolehverdag

Begrunnelse:

Over tid har det skjedd en akademisering av det norske utdanningssystemet, som til dels også omfatter yrkesfagene. Barnas skoledager har blitt lengre og testing og det som ofte omtales som kunnskapsreproduksjon tar mye plass. Yrkesfagene og såkalt håndboren kunnskap (kunnskap som krever håndverksmessig kompetanse) har havnet i skolens periferi. Dette slår ofte negativt ut for gutter, og særlig for gutter i familier der foreldrene ikke har utdanning på universitets- og høyskolenivå. Utviklingen er også uheldig både med tanke på yrkesfagenes posisjon og samfunnets behov for dyktige fagarbeidere.

Reform anser det som svært viktig og gledelig at regjeringen med stortingsmeldingen «En mer praktisk skole» allerede har gjort denne typen tiltak til sin politikk. Utviklingen i dagens til dels praksisfiendtlige skole har pågått i mange år. Det å skape en varig endring, der praksis er integrert i fagene og skolehverdagen er mer kroppslig og variert, vil kreve involvering og samarbeid mellom en rekke aktører. Det er derfor avgjørende at tiltakene som nå foreslås blir fulgt opp over tid.

Tiltak 17: Nasjonal satsing for at flere menn skal velge helse-, omsorgs-, sosial- og pedagogiske fag i høyere utdanning

Begrunnelse:

Reform anerkjenner den betydelige verdien menn kan tilføre yrkesområdene helse-,

omsorgs-, sosial- og pedagogiske fag i høyere utdanning, både som arbeidskraft og gjennom deres ulike og mangfoldige perspektiver unike perspektiver. I tillegg er det et presserende behov for flere menn i disse yrkene for å gjøre tjenester som helsevesenet, skolen og sosialtjenestene mer tilgjengelige og relevante for menn.

Som Mannsutvalget påpeker, er mangelen på mannlige helsesykepleiere en av flere faktorer som kan forklare gutters lave bruk av lavterskeltilbud som skolehelsetjenesten. Under de nasjonale Helsestasjon for ungdom-dagene i 2024 fremhevet ungdomspanelet behovet for flere mannlige ansatte som et viktig tiltak for å redusere gutters barrierer for å oppsøke helsestasjoner. Spesielt når det gjelder temaet seksuell helse, uttrykte guttene et klart ønske om å kunne snakke med en mann.

Vi mener at en nasjonal satsing for å få flere menn inn i disse yrkene vil bidra til et mer likestilt samfunn. Dette tiltaket vil styrke tjenestene ved å gjøre dem mer tilgjengelige og tilpasset gutters og menns behov. Reform anser Mannsutvalgets analyse og argumentasjon for tiltaket som grundig. Vi ser dette som et viktig likestillingstiltak som bør gjennomføres.

Under overskriften «Utsatthet og helse», anser Reforms disse tiltakene som viktigst:

Tiltak 20: Nedsette et mannshelseutvalg

Begrunnelse:

Reform støtter forslaget om en mannshelseutredning, og vi mener dette tiltaket også må følges opp raskt. Mannsutvalget foreslår eksplisitt at et utvalg bør nedsettes i denne stortingsperioden. Vi er enig i dette.

Mannsutvalgets utredning er gjennomgående solid og grundig, men som NOUen selv påpeker, å dekke alle aspekter av menns helseutfordringer ville kreve en egen NOU. Det er påfallende at sosioøkonomisk status har svært mye å si for menns helse. Rapporten er god på å trekke inn ulike faktorer som påvirker menns helse og evne til selvivaretagelse, men har for lite rom til å gå tilstrekkelig i dybden på et veldig komplekst og sammensatt tema. Dette understreker behovet for en bredere mannshelseutredning, som et folkehelseiltak direkte rettet mot gutter og menn.

Reform er som allerede nevnt spesielt glad for at seksuell helse er inkludert sammen med fysisk og psykisk helse som en del av helsebegrepet. En utredning må ivareta disse perspektivene.

Det kan legges til at Reform i juni i år tok initiativet til et nettverk for menns helse, der et av spørsmålene til den første nettverkssamlingen var hva de rundt 25 deltakende organisasjonene mente om Mannsutvalgets forslag om en mannshelseutredning. Svaret var

et overveldende ja. Vi viser i denne forbindelsen også til Reforms innspill til helse- og omsorgsministeren om spørsmålet, datert denne uka.

Tiltak 21: Utrede et nasjonalt screeningprogram for prostatakraft

Begrunnelse:

Det finnes solide faglige indikasjoner og anbefalinger som støtter et nasjonalt screeningprogram for prostatakraft. I dag er prostatakraft den hyppigste dødsårsaken for menn, og sykdommen er like utbredt for menn som brystkreft er for kvinner. Mangelen på en effektiv kartlegging og tidlig oppdagelse av denne krefttypen representerer derfor et like stort likestillingspolitisk problem, som brystkreft i sin tid betød for kvinner – før mammografiprogrammet ble innført.

Det er viktig at det blir grundig utredet hvordan en screening kan gjennomføres på en effektiv og rettferdig måte. I dette arbeidet er også likestillingsperspektivet avgjørende. I dag må mange menn selv ta initiativ til testing (ofte omtalt som "villscreening"). Dette oppfatter vi som urettferdig. Praksisen rammer særlig dem som har en lavere helseforståelse og svakere tilgang til helsetjenester, som ofte også er menn fra grupper med lav sosioøkonomisk status.

Tidlig oppdagelse av prostatakraft vil ikke bare forbedre pasientens helse, men også være økonomisk besparende. Hvis vi kan oppdage kreft tidlig, vil det kunne forebygge mer alvorlige sykdomsforløp, med et derav følgende redusert behov for mer ressurskrevende behandling. Med en kommende eldrebølge står helsevesenet foran store utfordringer. Hvis vi skal klare å betjene det økte antallet pasienter som forventes, er det avgjørende at vi oppdager kreft tidlig og dermed kan frigjøre kapasitet til de som virkelig trenger mer omfattende behandling.

Tiltak 23: Gjennomføre en satsing på seksuell helse

Begrunnelse:

Reform mener dette tiltaket er spesielt viktig fordi menns seksuelle helse ofte blir oversett i møte med helsevesenet, Dette til tross for at tap av seksuell funksjon kan være en stor psykisk belastning for mange. Det er nødvendig med en helhetlig tilnærming som ser fysisk, psykisk og seksuell helse i sammenheng, og sikrer at ulike tjenester samarbeider bedre for å ivareta menns behov.

Vi legger til at vi oppfatter Mannsutvalgets utredning som svært god på dette temaet. Seksuell helse er i stor grad et undervurdert og nærmest usynlig tema både i helsevesenet og i den offentlige samtalen. Vi støtter CENSE – Norsk forskningscenter for seksuell helse, som i sitt hørings svar blant annet skriver dette:

«Vi vil berømme utvalgets tilnærming til helse, som fanger opp WHO definisjonens helhetlige, positive og rettighetsbaserte helsebegrep, og sidestiller den seksuelle dimensjonen med den fysiske og psykiske. Vi håper denne forståelsen av, og tilnærmingen til, seksuell helse blir normen i den norske helsepolitikken fremover.»

Tiltak 26: Styrke tilbudene i psykisk helsevern, rusbehandling og fengsler

Begrunnelse:

Mannsutvalget foreslår at antallet døgnplasser i det psykiske helsevernet stabiliseres på dagens nivå, og på sikt økes. Det må tas høyde for det økende behovet for plasser til kriminelle som dømmes til behandling innenfor psykiatrien. Tilbudet innen tverrfaglig spesialisert rusbehandling og helsetilbudet til innsatte i fengsler må styrkes.

Reform oppfatter dette som et viktig tiltak, som omfatter noen av de aller mest utsatte og marginaliserte mennene i Norge. Utvalgets forklaring på hvordan psykisk uhelse kan manifestere seg gjennom rus, aggresjon eller vold hos gutter og menn er grundig og god. Denne forståelsesrammen er viktig for å kunne utvikle effektive tiltak.

Vi vil i denne forbindelse også vise til Randi Rosenqvist bok «Mitt liv, mitt fag. Tung psykiatri. Sviket mot de svakeste» (Kagge, 2024), som kan leses som en sammenhengende begrunnelse for dette tiltaket.

Tiltak 29: Etablere et fritidsklubbtilbud i alle kommuner

Begrunnelse:

Mannsutvalget foreslår at kommunene blir lovpålagt å ha et fritidsklubbtilbud til barn og unge. Reform støtter dette helhjertet, av flere grunner.

Som utvalget selv skriver, fyller fritidsklubbene en viktig funksjon som møteplass for ungdom som i mindre grad deltar i andre organiserte fritidsaktiviteter. Egenrapporteringer fra de kommunale fritidsklubbene og ungdomshusene viser at ungdom med minoritetsbakgrunn, og med lavere sosioøkonomisk bakgrunn, oftere bruker fritidsklubbene enn andre grupper. Denne forskjellen er spesielt tydelig i Oslo.

Det er også slik at dersom noe skal bli virkelighet i kommune-Norge, må det lovfestes. Vi vet at de aller fleste kommuner har anstrengte budsjetter. I en slik situasjon er det ikke nok med vennlig henstillinger, og heller ikke øremerking. Det er i dag ikke lovpålagt for kommunene å ha fritids- eller ungdomsklubber. Dette innebærer at tilbudet er sårbart for nedprioritering og nedleggelse dersom kommunene må omprioritere midler til lovpålagte tjenester.

Lovpålegg er derfor det eneste som kan avhjelpe situasjonen. Det vil ha stor betydning for mange unge, og særlig gutter og unge menn.

Tiltak 31: Styrke hjelpetilbudet til personer som utøver vold i nære relasjoner

Begrunnelse:

Forebygging av vold må inkludere et tilgjengelig og tilpasset hjelpetilbud for voldsutøvere. For å effektivt redusere vold i nære relasjoner, må hjelpetilbudet til utøvere av vold styrkes og gjøres tilgjengelig over hele landet.

Gjennom Reforms mangeårige erfaring med sinnemestring vet vi at mange får god hjelp med riktig veiledning og oppfølging. Det er imidlertid bekymringsfullt at slike tilbud, som sinnemestringskurs, ikke er tilstrekkelig tilgjengelig nasjonalt. Mannsutvalget skriver at det er behov for at tilbudet blir gitt uavhengig av kjønn. Dette er Reform enig i, men vil understreke at tilbudene må være kjønnstilpassede, slik at det oppleves relevant og tilgjengelig for alle kjønn.

Vi legger til at tilsvarende hjelpetilbud bør utvikles også for dem som utøver vold i ikke-familiære forhold. I dag er dette en blind flekk i det voldsforebyggende arbeidet. Vi vet at svært mye av den volden som utøves i ikke-familiære forhold, har en sterk sammenheng også med voldsbruk i nære relasjoner.

Under overskriften «En likestillingspolitikk for alle», er det særlig to tiltak vi ønsker å framheve:

Tiltak 32: Innføre kjønnsnøytral formålsbestemmelse i likestillings- og diskrimineringsloven

Begrunnelse:

Mannsutvalget foreslår at formålsbestemmelsen i likestillings- og diskrimineringsloven endres til å være kjønnsnøytral. Utvalget mener det er et viktig overordnet prinsipp at likestillings- og diskrimineringslovgivningen ikke framhever ett kjønn særskilt. Mannsutvalget understreker videre at hensikten med forslaget ikke er å svekke kvinners stilling, eller minske oppmerksomheten mot likestillingsutfordringer jenter og kvinner har i samfunnet.

Reform støtter dette synet. Vi mener også at en lovendring er overmoden, og viser her til at en kjønnsnøytral lov allerede er på plass i Sverige og Danmark. Dette er en riktig tilpasning til den endrete likestillingsforståelsen i det norske samfunnet, og det vil bringe til opphør det asymmetriske i dagens lov.

Mannsutvalget legger til grunn at formålsbestemmelsen ikke stemmer med lovens faktiske formål, og peker på at det er historisk begrunnet at loven særlig skal ta sikte på å bedre

kvinner stilling. Utvalget mener at det ikke lenger er åpenbart at det er kvinner som gruppe som er mest utsatt for diskriminering og at denne presiseringen dermed har mistet eksistensgrunnlaget sitt. Reform støtter dette.

En del av høringsinstansene til Mannsutvalgets utredning argumenterer mot forslaget om å innføre en kjønnsnøytral likestillingslov. Budir – statens likestillingsdirektorat – uttaler blant annet dette:

«Budir ønsker (...) å påpeke at kvinner fremdeles kommer dårligere ut enn menn på flere samfunnsområder. For eksempel har kvinner fortsatt i gjennomsnitt lavere lønn og inntekt enn menn, og kvinner er dårligere representert enn menn på toppen av næringslivet. Tallet på voldtekter stiger, og nær ni av ti ofre for anmeldte voldtekter er kvinner. Kvinner opplever i mye større grad enn menn seksuell trakassering, og kvinner blir oftest drept av noen i nær relasjon. At det også finnes områder der menn som gruppe har særlige problemer og skiller seg negativt ut, endrer ikke på dette hovedmønsteret.»

Av dette utleder Budir at Mannsutvalgets argumenter for å endre loven «ikke er tilstrekkelige». Rent bortsett fra at vi er forundret over at et fagdirektorat velger å drøfte en politisk markert utredning som Mannsutvalgets, innebærer er slikt syn etter vårt syn en nedvurdering, dels også usynliggjøring, av de gruppene av menn som kommer særlig dårlig ut, ofte basert på sosial og klassemessig status. For disse skal altså ikke loven gjelde i like stor grad som for kvinner, uavhengig av kvinners sosial og klassemessig status.

Reform mener dette er et lovsyn som ikke gir alle som er utsatt for urett samme vern. Sik er det også i en del tilfeller også i praksis. Et godt eksempel på dette, er når Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) nylig uttalte seg mot kvotering av menn til utdanninger der kvinner er i massivt flertall. LDO baserte sitt syn nettopp på kvinners særstilling i likestillings- og diskrimineringsloven, og faren for at kvinners rett til utdanning kan bli truet. Etter vårt syn viser dette at det er dagens lov som i realiteten setter kvinner og menn opp mot hverandre.

Tiltak 35: Skaffe mer forskning og kunnskap om menns likestillingsutfordringer

Begrunnelse:

Mannsutvalget foreslår en systematisk satsing på forskning som kan tette kunnskapshull i forståelsen av og arbeidet for å motvirke menns likestillingsutfordringer. I dette inngår også sammensatte likestillingsutfordringer for ulike grupper av menn.

Vi er enig med Mannsutvalget som mener forskning på menn krever mer enn å legge inn kjønn som en variabel, enten det gjelder helse, juss, utdanning, arbeidsliv, kultur eller

samfunn. Et mannsperspektiv er et forskningsfokus som ikke kommer av seg selv. Det må derfor stimuleres til dette om man ønsker denne typen kunnskap.

Tiltaket peker på de store kunnskapshullene som finnes i arbeidet for å forstå og kunne utvikle et effektivt likestillingsarbeid for gutter og menn. Utvalget presenterer en ganske lang rekke med eksempler på kunnskapshull. Reform støtter alle punktene på denne lista.

Det er samtidig slik at denne lista kunne vært gjort mye lengre. Reform mener den derfor må forstås som et utgangspunkt.

Presisering:

Tiltak som ikke er nevnt i denne oversikten, har Reform ingen innvendinger til. Tvert om er flere av dem svært viktige, men vi har av kapasitetsgrunner ikke valgt å vektlegge dem særskilt.

Vi nevner i denne sammenheng disse øvrige tiltakene, som vi ser et stort behov for:

Tiltak 2: Styrke nybakte fedre og medmødres rolle og rettigheter

Tiltak 4: Utvide meklingsplikten ved samlivsbrudd og foreldretvister til seks timer før det kan reises sak for domstolene

Tiltak 9: Utrede rettslig rammeverk for barn i familier med flere enn to omsorgspersoner

Tiltak 14: Sikre rett til læreplan

Tiltak 16: Gjennomføre en nasjonal satsing for at flere unge skal velge og gjennomføre kjønnsutradisjonelle utdanningsprogram på yrkesfag

Tiltak 18: Endre opptaksregler til høyere utdanning

Tiltak 22: Gjøre helsetjenester mer tilgjengelige for gutter og menn

Tiltak 25: Styrke innsatsen for å forhindre selvmord

Tiltak 28: Motvirke sosiale forskjeller i barn og unges fritidsaktiviteter

Tiltak 30: Gi bedre hjelp til ofre for ikke-familiær vold

Tiltak 33: Innføre mer effektive virkemidler i likestillingspolitikken

Reform støtter altså disse tiltakene fullt ut. Dette gjelder også tiltakene som ikke her er nevnt.

B) Tiltak Reform er kritisk til

Reform er uenig i følgende tiltak:

Tiltak 10: Innføre lekbasert læring i barnehagen

Begrunnelse:

Utvalget skriver at en del barn, og særlig gutter mester overgangen fra barnehage til skole dårlig. Nøkkelord i denne sammenhengen er mangel på konsentrasjon og selvregulering. Dette er en vurdering vi støtter.

Reform er likevel kritiske til å innføre lekbasert læring i barnehagen som en løsning på dette problemet. Evalueringen av seksårsreformen har vist at det opprinnelige målet om at første og andre klasse skulle være preget av en kombinasjon av lek og læring, i liten grad har blitt realisert. Skolens mer instrumentelle modeller for læring har i stedet vunnet fram, og erstattet både barnas frilek og voksnes veiledning av denne frileken.

Reform er bekymret for konsekvensene av å innføre skolepregete læringsmetoder i barnehagen. Det er etter vårt syn behov for å hegne om frileken som grunnlag for læring, og heller iverksette tiltak for å fremme frilek og å trekke lek inn i lærings situasjoner i grunnskolen.

C) Manglende tiltak, eller tiltak som må utvikles videre

Reform mener det er noen tiltak Mannsutvalget med fordel kunne ha behandlet, og som vi vurderer bør videreutvikles.

I denne sammenheng nevnes disse fem punktene:

1. *Økt økonomisk satsing på sivilsamfunnsorganisasjoner og forskning.* Ofte trekkes det fram i den likestillingspolitiske debatten at det er behov for å styrke sivilsamfunnsaktørene for å oppnå bedre likestilling. Vi er forundret over at dette fokuset er fraværende i Mannsutvalgets utredning – på tross av gode beskrivelser av hva disse aktørene betyr nettopp for å utvikle en større likestillingsforståelse, og en bedret praksis i tjenesteapparatet.

Norge bruker svært lite midler på likestilling, sammenholdt med hva vellykket likestilling betyr for Norge AS. Den verdimesige sammenlikningen mellom kvinners inntog i yrkeslivet som følge av økt likestilling, med verdien av olja, er i manges øyne i klar favør av likestillingen. Det er grunn til å tro at effektive tiltak for å redusere menns overdødelighet i ulykker, selvmord, selvsikading og rus – alt godt beskrevet i Mannsutvalgets utredning – vil kunne ha en enorm samfunnsøkonomisk gevinst.

Sivilsamfunnets organisasjoner og forskningsinstitusjonene er sentrale i et effektivt likestillingspolitisk pådriverarbeid. Det bør derfor settes av langt flere midler til en økt satsing på dette feltet generelt, og i særlig grad gjelder dette likestillingstiltak og - organisasjoner som inkluderer et manns perspektiv i sine satsinger. Dette vil også være et

viktig insitament for både økt innsats fra sivilsamfunnet, og på sikt også en bredere rekruttering til feltet – også fra menn, som i dag er i forsvinnende mindretall som yrkesutøvere i de fleste slike sammenhenger.

2. *Mer forskning på menns fertilitet.* Reform ønsker å påpeke at menns fertilitet er et tema som kunne vært mer utdypet i NOUen. Fertilitet er et sentralt aspekt innen seksuell og reprodutiv helse og rettigheter (SRHR), og vi mener dette burde hatt en større plass i utredningen. Det er et felt der det er et stort behov for mer forskning, og det er absolutt et tema et forhåpentlig kommende mannshelseutvalg også bør ta tak i.

3. *Oppfølging og rehabilitering av menns underlivsproblematikk.* Reform mener den manglende oppfølgingen og rehabiliteringen av menns underlivsproblematikk i norsk helsevesen er prekær. Det er behov for mer fokus og forskning på rehabilitering av menns seksuelle helse, inkludert oppfølging av underlivs- og bekkenbunnehelse for menn etter overgrep, kreftbehandling og andre inngrep i underlivet.

Per i dag er det få nasjonale fagmiljøer som spesialiserer seg på dette området. Det fører til at mange menn får utilstrekkelig hjelp. Et styrket rehabiliteringsapparat for blant annet prostatakreftpasienter vil være et verdifullt bidrag til bedre livskvalitet og helse. Det vil også være helseøkonomisk viktig.

Mange menn som har gjennomgått behandling for eksempelvis prostatakreft, opplever store utfordringer knyttet til psykisk, fysisk og seksuell helse i etterkant. Det er viktig å understreke at disse bivirkningene etter behandlingen ikke bare påvirker mennene selv, men også deres nærmeste pårørende. Vi ser også at det er mange tabubelagt tema knyttet til problemstillinger med menns underliv. Dette gjør mange menn tilbakeholdne med å ta opp problemstillinger med seksuell helse. Det er derfor viktig å redusere stigmaet og gjøre det enklere for menn å søke hjelp og oppfølging.

4. *Behov for mer kunnskap om surrogati.* I lys av mange menns ufrivillige barnløshet, og menns manglende (lovlige) muligheter til å skaffe seg barn uten en partner, er det etter Reformers syn behov for å gjøre et arbeid for framskaffe nyansert kunnskap om surrogati.

Menn som lever i samliv med en mann, eller menn som lever alene, er avhengige av en surrogatmor for å kunne få barn. Enslige kvinner har mulighet til å få assistert befruktning, men surrogati er ikke tillat i Norge. Dette innebærer at helsetilbudet til enslige kvinner og enslige menn ikke gir de samme mulighetene til å få barn. Dette skyldes blant annet at assistert befruktning og surrogati reiser ulike problemstillinger. Blant problemstillinger med surrogati er helserisikoen for surrogatmoren, og hvordan man kan unngå en økonomisk utnyttelse av surrogatmoren. Selv om praksisen i dag er ulovlig, reiser enkelte til utlandet og betaler for denne tjenesten der. Det altså er en reell problemstilling, som samfunnet bør ta

på alvor og møte. I en utredning bør det som omtales som altruistisk surrogati inngå. Det understrekes at Reform ikke har tatt stilling til surrogati. Vi registrerer samtidig at dette er debatt som engasjerer mange homofile menn, og vi mener derfor den må tas på alvor - slik vi tidligere har tatt enslige og lesbiske kvinners ønsker om å kunne skaffe seg barn på alvor.

5. For få konkrete tiltak rettet mot voldsutsatte menn. Reform er i hovedsak tilfreds med Mannsutvalgets arbeid med å synliggjøre vold mot menn. Vi mener likevel det er behov for flere konkrete tiltak, særlig rettet mot menn utsatt for vold i nære relasjoner.

I denne sammenheng mener vi det er særlig viktig å trekke fram at krisesentertilbudet for menn er lite kjent, og at mange menn på krisesentrene ofte får et dårligere tilbud enn kvinner. Dette skyldes blant annet dagens praksis med kjønnsdelte tilbud, som kan føre til mangel på sosiale fellesskap og dårligere oppfølging av de ansatte på krisesenteret for menn og deres barn. Vi viser her også til Reforms omfattende høringsvar til *Forslag til endringer i krisesenterloven*, med høringsfrist 16. september i år, som kommenterer regjeringens forslag om å ikke endre dagens kjønnssegregerende krisesentertilbud. Vi finner dette sterkt beklagelig.

Vi viser også til punkt 3 i dette høringsvaret, der vi peker på noen flere områder der vi mener utvalget ikke har gått langt nok i sine tiltak.

5. Avsluttende kommentar

Som nevnt innledningsvis, anser Reform Mannsutvalgets arbeid som noe kvalitativt nytt i norsk likestillingspolitikk. Utvalgets utredning og forslag til tiltak er ikke uten mangler, og på noen områder kan ikke arbeidet sies å være fyllestgjørende. Vi har nevnt noen områder der utvalget med fordel kunne ha vært grundigere, gått dypere inn i problematikken eller anlagt et bredere perspektiv.

Utvalget har også selv pekt på mangler det ikke har vært i stand til å utrede tilstrekkelig. Forslaget om å nedsette et mannshelseutvalg leser vi inn i denne forståelsen. På dette området synes det klart at det er behov for et langt mer omfattende og grundig arbeid enn det Mannsutvalget har hatt tid, rammer og forutsetninger til. Utvalget har også pekt ut en rekke områder der det mangler forskning på viktige sider av gutter og menns liv i Norge. Vi anbefaler at dette er punkter som raskt følges opp av regjeringen i det videre.

Mannsutvalget er blitt omfattet med stor offentlig oppmerksomhet, både før, under og etter utvalgsarbeidet. Reforms klare oppfatning er at Mannsutvalget blir oppfattet som viktig i brede lag av befolkningen, ikke minst av mange menn. Det betyr også at det i mange miljøer er klare forventninger til oppfølgingen av Mannsutvalgets rapport. Vi noterer bant annet at den delen av fagbevegelsen som organiserer et flertall mannlige arbeidstakere, har tatt imot

utredningen på en meget positiv måte. Det LO-tilknyttete Forbundet Styrke (tidligere Industri Energi og Forbundet for Ledelse og Teknikk), sier det blant annet slik i sitt hørings svar:

«Forbundet Styrke vil berømme Mannsutvalget sitt arbeid. Det er gjennomarbeidet, oppsummerer situasjonen bra, og kommer med konkrete forslag.»

Forbundet Styrke peker særlig på behovet for å lovfeste retten til å være hjemme med sykt barn som ikke er biologisk eget (et forslag Mannsutvalget riktignok ikke har foreslått, men som åpenbart er riktig), behovet for virksomme tiltak mot utenforskap og økt kompetanse om psykisk helse og rusproblematikk i arbeidslivet. Vår erfaring er at det nettopp er behovet for å ta tak i menn som fedre sin situasjon, sammen med menns helseutfordringer og psykiske uhelse og utenforskap som mange ser et stort behov for å gjøre noe virksomt og effektivt med.

Regjeringen Støre har selv sagt at Mannsutvalget vil bli fulgt opp med en melding til Stortinget. Vi forutsetter at dette også skjer. I sammenheng med en slik melding er det selvsagt avgjørende at det følger friske midler med, slik at tiltak som foreslås faktisk kan bli fulgt opp i praksis.

Vi legger til at slik vi kjenner og forstår det politiske landskapet i Norge, så er det bred tverrpolitisk støtte på Stortinget for vært mange av tiltakene som Mannsutvalget foreslår. Det ligger derfor til rette for å faktisk få noe til på dette området. Vi tror at handling vil bli svært positivt mottatt – både innenlands, og i den delen av verden ellers som er opptatt av likestilling. Mange tenker ganske sikkert som den tidligere omtalte Richard Reeves, som satte dette som overskrift på bloggen sin da Mannsutvalgets utredning ble framlagt i april: «Look to Norway!»

Reform ønsker departementet lykke til med det videre arbeidet. Vi er selvsagt tilgjengelige for spørsmål og drøftinger, når det måtte være ønske om det.

Oslo, 16. september 2024

Ole Bredesen Nordfjell /s/
fagsjef/saksbehandler